

Catalans de Segona: Contribució a l'estudi de la immigració francesa durant l'Edat Moderna

Jaume Codina

«Malgrat tot, la dificultat més pregonada [per als estudiosos de les migracions] és la connexió íntima, certament ambigua, entre la mobilitat territorial i la social. És clar que una esdevé parcialment, però mai del tot, convertible en l'altra, cosa que, en certa manera, permet que es puguin intercanviar mútuament. Tot i això, la naturalesa exacta dels lligams a penes ha estat resolta».

Wilbur Zelinsky, 1971

Ara fa justament deu anys aquesta benemèrita Societat procedia a la inauguració dels cursos 1989-1990 amb una vista *in situ* al delta del Llobregat. Sota la direcció del doctor Lluís Casassas els assistents es van dirigir primer a la muntanya i l'ermita de Sant Ramon, mirador sobre el delta occidental, i després van fer cap a la capital del delta, el Prat, i van dinar a la pineda d'aquesta població. A la tarda van fer una visita acompanyada al nucli urbà pratenc, i final-

ment a les sis, a la sala d'actes de l'Ajuntament del Prat, va tenir lloc la sessió acadèmica d'inauguració de curs, amb intervenció del president Casassas, de qui us parla i de l'alcalde del Prat, Lluís Tejedor.

El programa de mà deia literalment, referint-se a la localitat del Prat:

«EL PRAT DE LLOBREGAT: els sectors agraris, el desviament del riu i l'eixamplament del port, la salinització dels aqüífers, el parc del litoral, l'engrandiment de l'aeroport, la indústria... Els termes d'una polèmica: àrea suburbial o comunitat humana? Els problemes socials d'un teixit urbà sense suport infraestructural».

Han passat deu anys i la destrucció del delta del Llobregat continua implacable. Aquesta seria un tema suficientment important per a vosaltres, geògrafs, que a ben segur faríeu vostra l'anguniosa expressió del professor Vilà i Valenti, denunciada ja fa més d'un quart de segle i referida al mateix territori: «Avui parlar d'una comarca dèltica del Llobregat ja no té massa sentit: és una antiga unitat desfeta. Què en farem, ara i nosaltres —la gent del delta i la gent de Barcelona—, d'aquestes terres entranyables? És que potser ja no farem, tan sols desfarem?»

Us confesso que quan vaig rebre l'honrós encàrrec d'inaugurar el curs acadèmic de la vostra Societat, que també és la meua, vaig dubtar —no gaire, però— si reprenia el tema i el fil de la malvestat, per al delta, del mal anomenat Pla d'Infraestructures, o ho deixava córrer per una altra ocasió.

Com veieu, l'elecció és feta. Ben mirat, hi ha un paral·lelisme, jo diria que acusat i *frapant*, entre els immigrants francesos dels segles XVI i XVII i els habitants deltaics del Llobregat d'aquesta fi de segle, a saber: els uns i els altres són catalans de segona...

El volum immigratori

El vell arxiu familiar guarda una còpia de l'expedient d'ingrés al gremi de corredors d'orella de Barcelona (avui en diríem agents de comerç) d'un avantpassat meu, de nom també Jaume Codina. L'expedient és de l'any 1622 i va ser substanciat judicialment davant el tribunal ordinari del veguer de la ciutat comtal. A part de la idoneïtat que els testimonis adveren en la persona del peticionari, la base i fonament del veredict del veguer o els seus jutges no és altre que la prova de puresa de sang del jove aspirant. Escoltem el punt clau demanat a la vintena de testimonis:

«Si sabem, han vist o hoït a dir que los dits Jaume Codina, pare de dit suplicant, Jaume Codina y Elisabet Codina y Goday, muller sua, pare y avis paternals de dit Jaume Codina suplicant, fosen ho dessendisen per qualsevol línia de llinatge de judios, moros, moriscos, turchs, conversos, sarrahins o penitentiats per lo Sant Offici de la Santa Inquisitió, y si és estada y és vuy tal la pública veu y fama; ho si sabem, an entès o oyt a dir que los dits baxassen ho dessendissen de llinatge de cristians vells y de natura nets de tota mala rassa, y si és axí y és estada sempre tal la pública veu y fama».

(El mateix és exigít, referit a la part materna del peticionari).

Observem que entre la gent de «mala rassa» no hi ha els temibles luterans ni tampoc els més propers hugonots. Probablement, si el procés hagués estat substantiat pel tribunal de la Inquisició, de forta influència i obediència castellana, luterans i hugonots constarien entre els nefands.

Aquesta major liberalitat de les autoritats judicials del veguer, era intencionada? Ens trobem a l'any 1622. Barcelona i bona part del país, per no dir tot, és ple d'emigrants francesos de comunió catòlica i, alguns, fugitius dels hugonots. Sense anar més lluny, aquest mateix any de 1622, al bisbat de Barcelona hi ha hagut més casaments de forasters que han comptat amb nuvi francès (182) que no pas català o d'altra procedència (160). Els francesos pul-lulen pertot arreu. Marxants a Sabadell, a Terrassa, a Caldes de Montbui... Transaccions entre ells amb moneda francesa... A la diòcesi barcelonina hi haurà, entre 1570 i 1641, a l'inici de la guerra contra el rei d'Espanya, 7.852 casaments amb nuvi foraster, el 61,5 per cent dels quals (4.834) amb nuvi francès. Fins avui els historiadors no han valorat suficientment la justesa de l'afirmació del jesuïta Pere Gil en la seva *Geografia*, ran de l'expulsió dels moriscos el 1609: «Y així, foragitats tots los moros, restà Cathaluña habitada sols de Catalans y Francesos». A l'àrea barcelonina l'estadística revela que en poblacions com la vila de Sant Boi de Llobregat les famílies franceses superaven el 40 per cent del total d'habitants en entrar el segle XVII.

Josep Iglésies, el nostre gran estudiós, es pregunta, ran de la publicació del fogatge de 1553, si no hi hauria ocultació demogràfica en el total de la població catalana i si aquesta no va ser realment superior a la consignada. I tenia raó. Li surten pocs francesos. La causa no és altra que la finalitat fiscal dels fogatges, que tan sols fan constar la població contribuent. A Sant Boi, el Prat i l'Hospitalet, la reconstrucció de les famílies ha permès la comparació casa per casa amb les del fogatge. El resultat és una ocultació demogràfica, en aquest, d'entre un 30 i un 40 per cent del total de població. Com ja deveu endevinar, la majoria dels no fogatjats són caps de casa francesos i pobres.

Els registres de malalts de l'Hospital General de la Santa Creu, de Barcelona, són una altra font per avaluar el volum immigratori occità a Catalunya. Entre 1566 i 1604 —que són els anys que hi tinc treballs; cal advertir que manquen alguns anys— ingressen a l'hospital, procedents del delta del Llobregat, 314 francesos i 94 no francesos, més 27 casos de procedència indeterminada.

En la seva obra pionera sobre el tema, publicada l'any 1960, Jordi Nadal i Emili Giralt avaluen en 4.000 els immigrants francesos establerts a les poblacions de la costa catalana l'any 1637, quan ja s'havia iniciat la davallada quantitativa. Per la seva part, puc dir que la llista de vora uns altres 4.000 immigrants que he donat ja fa anys (1980), registrats a les localitats del delta del Llobregat, és susceptible de doblar-se arran de les investigacions posteriors. Val a dir, però, que existeix un contrast molt acusat de presència de francesos entre la costa (profusió) i l'interior del país (molt més escassos), com demostren, entre d'altres, els treballs de Valentí Gual per a la Conca de Barberà.

Cert que els cinquanta anys que s'escolen entre 1570 i 1620 marquen el punt més alt, quantitativament parlant, de l'emigració francesa que comen-tem, acrescuda per l'esclat de les guerres de religió a França. Aquest període es caracteritza per l'arribada massiva de famílies senceres, generalment joves i amb criatures. A tenor de les notes que fins avui tenim, l'arribada de famílies fran-ceses al Principat, únicament en el període àlgid des de 1570 a 1620, hauria estat de moltes desenes (probablement més de dos centenars) de milers d'àn-imes. Anteriorment i posteriorment, l'arribada amb preeminència de joves sol-ters és inferior numèricament. En una primera etapa va de 1470 a 1570 apro-ximadament, i en una tercera de 1620 a 1700, també aproximadament.

La procedència

Aquesta allau humana procedia de tota Occitània fins a Llemotges i el Massís Central, i singularment del vessant atlàntic. En un principi l'emigració era composta principalment per gascons, i així eren coneguts els immigrants abans de ser anomenats gavatxos. Si bé entre els punts de procedència predominen les comarques pirinenques, que continuen una antiga tradició cultural i de pas-turatge (al segle xv, abans de les guerres de Joan II, hem arribat a trobar colò-nies de gascons a Barcelona i Badalona, així com un corrent fluid de romiatge de Gascunya a Santa Maria de Montserrat), gradualment es va anar estenen-t l'àmbit geogràfic de procedència d'aquesta primera immigració gascona. Al delta del Llobregat van ser en un principi pastors i després els primers mossos de pagès de les masies de la plana de substitució dels antics esclaus, que hi an-ven desapareixent. Els primers mossos els trobem entorn de 1480, un cop aca-bada la guerra civil. De l'últim esclau és la referència a la «cambra del captiu», ja desocupada, l'any 1530. En un món com el català, deficitari d'homes i pro-bablement en regressió demogràfica, l'aportació dels immigrants era massa important per a ser ignorada o negligida. Aviat, amb mitja dotzena de braços diaris de reforç, els conreus del delta es van estendre, no solament en extensió, sinó també en intensitat i profusió: pèsols (citats per primera vegada al 1543), lleties (1552), carxofars (1555), melonars (1571), cigrons (1580), fesols (1580), guixes (1580). Una veritable revolució agrícola, l'examen de la qual no podem seguir aquí, però que posa de manifest la transcendència de l'aporta-ció humana de la immigració occitana en la vida econòmica del país.

Estarem d'acord, em fa l'efecte, a preguntar-nos quines van ser les causes de l'èxode de mitja França cap a la Península Ibèrica. Causes —apressem-nos a afe-gir— que encara avui estan per dilucidar d'una manera convincent... Des del punt de vista del cantó emigratori, correspon a la historiografia francesa escatir el per que mitja França es buidava cap a Espanya en temps, recordem-ho, de la *gran-deur* del Rei Sol. El tradicional xovinisme francès ha ignorat, fins fa ben poc, la vastitud i transcendència d'un tal fenomen, malgrat el recordatori que va fer des d'*Estudios Geográficos*, l'any 1966, Pierre Deffontaines, ran dels treballs pioners

de Moreu-Rey de i de Nadal i Giralt. Pierre Gouber, màxim especialista en la història del segle XVII francès, no dedica la menor al·lusió al tema. Tot un Fernand Braudel, en la seva gran obra *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, qualifica la França del segle XVI d'«autèntic corn de l'abundància», quan, de fet, repeteixo, mitja Gàl·lia, empesa per la pobresa, es buidava cap a la Península Ibèrica, atreta, segons que sembla, pels sous més alts de l'or procedent d'Amèrica. Cal dir, en honor a la veritat, que, poc abans de morir, Braudel va rectificar en el sentit de reconèixer i ponderar la importància de l'emigració francesa al sud dels Pirineus, bé que considerant-la de naturalesa transitòria. No n'era pas de transitòria, sinó definitiva. Famílies que s'instal·len als pobles, allau de joves que es casen i funden família i fins a la mort romanen aquí. Són, també, els nous catalans. Més endavant insistiré en el tema de la temporalitat de la immigració.

Dóna idea de l'estat de posar-se d'esquena al tema, en què es troba la historiografia del país veí, el fet anecdòtic seguit, que reportà Valentí Gual en seu llibret «*Gavatxos*», *gascons, francesos. La immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà)*. L'any 1989 l'autor va anar a Tolosa de Llenguadoc a estudiar i aprofundir la qüestió de la immigració transpirinenca a Catalunya, i ens diu: «*La cara d'astorament que va posar l'encarregada l'Arxiu Departament de l'Alta Garona en comentar-li que venia a estudiar el tema de la immigració occitana Catalunya és digna de recordar. Per dues raons: la primera, perquè creia impensable que ells haguessin abandonant algun cop el seu país a la recerca de treball, i la segona, perquè no entenia què li volia dir amb allò d'occitana.*

Els potser no en tenen tanta necessitat d'aquest aprofundiment; però nosaltres sí. Per nosaltres és un tema capital. Es tracta, ni més ni menys, d'explicar històricament un dels puntuals de la configuració moderna del poble català.

Des d'aquest cantó dels Pirineus les raons adduïdes per a explicitar la gran aflluència humana a casa nostra durant tan de temps, es fonamenten en conjectures i hipòtesis. Les més corrents i versemblants són:

— l'atracció dels sous espanyols, més alts que els francesos a causa de l'arribada d'or d'Amèrica. A aquesta hipòtesi cal argüir en part que la immigració va començar abans del descobriment d'Amèrica;

— el sobre poblament d'algunes regions franceses;

— la pobresa d'algunes regions del Massís Central francès;

— les guerres de religió a França. Gràficament ho exposava un aspirant a nuvi el 1592: «*[...] per quant los camins són molt perilosos y la França corumpuda per molts luterans y altres homes facinorosos y per molts altres perils*».

La inserció social

Com eren acollits aquests immigrants?

Com a tals. No és cap estirabot. Amb això vull dir que amb indiferència, ni bé ni malament. Els naturals veien en el nou vingut un cos productiu que els podria auxiliar en les tasques de la casa i, per tant, un col·laborador que calia

conservar. En llogaven tants com podien, fins a una dotzena en les figures principals entre mossos, carreters, pastors, bovers, vailets i criades.

La inestabilitat, però, caracteritza els llocs de treball. Les llistes de població santboianes, conservades en bona part des de 1583, mostren el canvi i el tràfec constants del personal assalariat, compost majoritàriament de joves solters. Les famílies de jornalers, en canvi, presentem una major estabilitat.

L'admissió en el si de la societat la marca el temps de residència continuada del foraster (subratllo, doncs, el «continuada»). Aquest temps és d'un any i un dia, en clar mimetisme del que es practica al Cap i Casal. No es tracta de cap llei escrita, però té una vigència general. Passat un any i un dia, l'aspirant és admès a la comunitat i considerat un parroquià més, sempre que es comprometí a pagar el dret de parroquiatge. L'adscripció parroquial té la seva importància econòmica, car a l'hora de la mort i l'enterrament, per exemple, el dret de parroquiatge per al difunt és d'un sou i mig, però és de 4 lliures (80 sous, cinquanta vegades més!) si es tracta d'un foraster. Val a dir, però, que si el difunt no posseïa béns, és enterrat «amore Dei». Cal puntualitzar que «foraster» ho és tothom no nascut a la parròquia, encara que sigui de la del costat. El 4 de juny de 1634 va ser enterrat a Torrelles de Llobregat un fadrí natural de Cervelló, localitat veïna. El rector anota: «**Primo, dret de parrochiatje per no haver un any y die estave en la parròchia [...]**».

Amb el temps l'admissió del foraster com a parroquià es fa voluntària per part d'aquest, sempre, però, que es comprometí a pagar el dret de parroquiatge. A l'Hospitalet, el 1635, el parroquiatge ha pujat 14 sous, «y si és estranger quatre lliures». Els registre d'òbits de Sant Boi, aquests anys (1631, 1634), consignen enterraments amb una despulla (és el nom tradicional) per valor de 4 lliures «per ser fadrí francès». Si, en canvi, el difunt era francès però parròquia (com Pere de Poy al 1637), paga el sou i mig tradicional.

L'acceptació social de l'immigrant depèn, doncs, de la seva condició jurídic-parroquial, si és ja un veí o parroquià més o si és un «estrany» (en terminologia de l'època). Els primers gaudeixen d'una sèrie de drets que els segons no tenen. Per exemple, ser enterrats individualment. El tema dels cementiris de francesos, separats dels dels naturals, es presta a discussió. Les cites documentals parlen de «fossar dels estrangers» o «dels francesos», però també de «vas dels estrangers» o sepulcre, amb la qual cosa es tractaria d'una fossa comuna. Semblen prou clares aquestes referències de 1603 i 1618, respectivament: la primera esmenta el fossar dels estrangers del cementiri de Sant Just Desvern; i la segona diu literalment: «**Fonch enterrat [...] en lo fossà de la present parròchia de Sant Martí [de Torrelles] en lo lloch dels estrangers**». Però una referència de Cornellà, de l'any 1683, esmenta el camí públic de la sagrera de la dita població al costat del fossar anomenat dels forasters i de la sagristia de l'església parroquial. Dos cementiris? La pregunta resta en l'aire.

Quan arriba l'hora del matrimoni es pot veure el grau d'acceptació de l'immigrant per part de la societat local. Cert que també hi ha noies franceses casadores, però serien insuficients per a l'allau de fadrins que volen fundar una

família. Ja hem fet referència al gran nombre d'unions, al bisbat de Barcelona, en què el nuvi és francès. A Sant Boi, durant el període àlgid del traspàs dels segles XVI i XVII, entre un 40 i un 50 per cent de les noccs tenen un nuvi francès; la núvia, generalment, és catalana.

No hem trobat motius de repulsió entre els naturals i els nou vinguts per raó dels prometatges i unions matrimonials. A l'Hospitalet, el 1592, uns quants joves indígenes, qualificats pel fiscal de «fills de perdició», procuren impedir el matrimoni de Domenjó Delclòs, treballador francès, amb Àngela, filla de Bertran Deulac, sabater francès de la vila. Cridats a declarar, el testimoni més explícit diu: *«Y ha tres fadrins en lo Hospitalet, los quals se diuen Antich Mercer y l'altre Antich Carbonell y l'altre Antoni Oliver, los quals ha entès a dir ell testimoni que diuen que si la dita Àngela casa ab ningun fav[a]fig que ells primer no la àjan alcançada, que mataran lo gavai que s casarpa ab ella; y assò és fama pública per lo Hospitalet. Y axí, com lo pare de dita Àngela sia pobre y ella sia fadrían vistosa, està ab gran dupta no li fassen un affront, per hont té per sert ell testimoni convindria molt quue s fes lo dit matrimoni sens amonestar-los, perquè quant ells se regoneguessen ja fos lo matrimoni fet»*. El vicari general atorga llicència en tal sentit.

Els joves funden família. L'absència del terror nadiu és, en general, definitiva. Els milers d'expedients de solteria així ho acrediten. Només algun marxant diu que va i ve de Tolosa per comerciar. Nosaltres hem seguit la trajectòria vital de les noves famílies establertes a l'Hospitalet, el Prat i Sant Boi: les veiem treballar, viure i morir als pobles respectius. No són un altres catalans: són uns catalans més.

Elements diferenciadors

Podríem preguntar-nos si van existir elements per a una diferenciació entre immigrants i naturals. Aquests elements hi van ser. En primer joc, la parla. Els parroquians de l'Hospitalet es queixen al bisbe que no entenen el confessor i vicari nou que els ha posat, francès. A la mateixa població hi ha batusses per qüestions de joc (que acaben en un homicidi) entre grups indígenes i grups gascons, que parlen la seva llengua. Un altre vicari nou, de cognom Dumas, és conegut pel poble com «mossèn Dimarts». Un passatger gascó que ve de Montserrat amb un criat també gascó, té una qüestió per motiu de la llengua amb un hostaler de Sant Andreu de la Barca, igualment gascó. La controvèrsia és sobre qui té la pronúncia «de més bona França». Però en el fons rau el sentit de superioritat personal. El passatger diu a l'hostaler: *«Vós teniu la lengua gavachesca y pochá, que yo só estat a la vostra terra y sé de on sou, y vós no sabeu yo de on só»*.

Un altre element diferenciador que caracteritza l'immigrant és (n'hem vist quelcom) la vida errant que porta, una vida absolutament aleatòria, a mercè de les circumstàncies i contingències, sense nord ni guia, allò que els castellans

en diuen «vivir a salto de mata». Les deposicions judicials són plenes de declaracions d'aquesta mena. No cal dir que aquesta forma de vida (si així es pot qualificar) dificulta enormement la convivència i la integració. Un exemple d'aquest viure:

«A casa del dit Julià de Vallirana estiguí tretze dies cavant, fent garbons i altres feines. D'aquí me n'aní a Sitges i allí caví sis dies, i després caví dos dies a Begues, un dia a Vilanova, dos dies al Vendrell i a casa d'en Serra, i a la Bisbal treballí un dia. I tot aquest camí feu arreu, i d'aquí enfora me n'aní a Valls i al Camp de Tarragona i en casa d'en Miquel Llagostera estiguí divuit dies treballant, i estiguí altres dies per allà. I al Setmana Santa aní a Sant Magí [de Brufaganya] i après me'n torní a Sitges i el vespre de Pasqua proppassat sopí a casa d'en Caldés de Castelldefels [...]. I dilluns de Pasqua me n'aní a dinar a Sant Boi, i al vespres passí a Sant Vicenç [...]. I aquell vespre sopí a la torre Civallera [...]. I l'endemà, dimarts de Pasqua, [...] me n'aní a Puig Castellar sobre Sant Vicenç [...]. D'allí me n'aní a Torrelles [...]. D'allí me n'aní a Torrelles [...]. D'aquí me n'aní per de dalt a Sant Boi [...] i d'aquí me n'aní a L'Hospitalet i sopí i dormí a casa d'un hostaler que [...] és estranger. I el dimecres me n'aní a Sabadell i partí de matí de L'Hospitalet».

En aquesta població, molts anys abans (1516), un grup de joves va matar un gascò per qüestions de joc de cartes. De les declaracions dels inculpats s'evidencia també la vida erràtica que portaven. Una reconstrucció de l'itinerari seguit pel grup —eren set— ens diu que abans del fet el grup va sortir de Sant Boi: *«y axí tots set ysquèrem de dita vila se Sent Boy, no ne hanàrem en hun bosch delà Llobreguat e allí nos stiguérem tot lo dia e après en la nit nos desper'yrem, e après lo dimecres a vespre nos encontràrem tots a casa d'en Calopa de Sent Feliu. Aquí dormírem dita nit e quant vingué lo dijous nos ne vinguérem al Spitalet y los altres se n'anaren a casa d'en Giner e jo tot soll me n'aní a casa d'en Duran».*

L'instint de defensa fa que els immigrants s'agrupin entre si «A Gavà [a Castelldefels, a Cornellà, etc.], on jo estic, n'hi ha molts del meu poble», declaren sovint els testimonis dels expedients de solteria i viduïtat. La manifestació externa d'aquesta unió són les confradies juvenils, una mena de clubs de l'època, que tenen altar a l'església parroquial, presideixen les processons el dia dels seus sants patrons i organitzen les ballades i festes del dia del patró i de Corpus amb la música que han fet venir per la celebració religiosa del dia. I sobretot, rivalitzen amb la confrandia dels joves fills de la població. Trobem aquestes confraries a partir de 1568. Cada poble en va tenir. A l'Hospitalet, per exemple, la dels fills de la població era dedicada a Sant Sebastià i la dels francesos a Sant Roc. Una iniciativa, el mateix 1568, d'agermanar ambdues confraries en una confraternitat (un altar comú, donatius i almoines en comú) no tira endavant.

Enmig del delta la parròquia de Sant Pere i Sant Pau del Prat, de nova creació, contempla el dinamisme dels joves immigrants, que al mateix 1568 funden la confraria dels sants metges Cosme i Damià, advocats contra les febres (paludisme), i que són declarats copatrons de la parròquia. Immediatament, els joves

indígenes funden la rèplica, sota l'advocació de sant Jaume i sant Sebastià. El visitador diocesà confirma per decret la preeminència del prohoms i macips de la confraria dels estrangers (com sol denominar-se), que el dia dels seus sants patrons aniran al davant de la processó i podran vendre candeles. Evidentment, uns joves pastors o mossos francesos, presidint o copresidint la cerimònia religiosa al costat de les primeres autoritats locals, ja són quelcom més que uns simples immigrants.

Una dada sociològica important d'aquestes confraries juvenils és que un fill de pares o pare francesos, però nascut a la parròquia catalana respectiva, pertany automàticament a la confraria dels fills de la població.

A Viladecans, sufragània, en aquesta època, de Sant Climent de Llobregat, els pastors i mossos francesos constitueixen també l'element dinàmic de la vida parroquial. Administren la capella principal, la de Sant Joan, i saben enfrontar-se al batlle i jurats (1588), que s'han venut la cera (molt cara: el ciri gros, 54 lliures) a benefici d'obres a l'església de Sant Climent.

La rivalitat entre les confraries juvenils es perllonga temps enllà. En data tan tardana com el 1683, a l'Hospitalet, la confraria de Sant Roc o dels forasters, denuncia que acostuma anar en les processons a mà dreta de la dels fills de la parròquia, que van a l'esquerra. Això no obstant, aquests han intentat, en la festa de Corpus passada, posar-se a la dreta. La cúria decideix que no pertorbin l'ordre i el costum.

Les mesures repressives

L'arribada incessant d'immigrants a partir de mitjan segle XVI i especialment de 1570 fa necessari d'establir unes mesures de control per part de les autoritats del país. Mesures de control doblades de repressió, segons les lleis vigents.

En l'aspecte religiós, ja hem vist l'obertura d'informacions de solteria i viduïtat iniciada el 1570 per part de la jerarquia diocesana i dirigida als aspirants al matrimoni. D'altra banda, arriba un moment en què tots els vicaris del Baix Llobregat són francesos i la conducta d'alguns summament irregular i obertament deshonest. Al 1584 el bisbe de Barcelona prohibeix als clergues francesos dels bisbat d'administrar sagraments.

En l'àmbit civil la força repressiva és més acusada. A mesura que s'acosta el traspàs de segle creixen les ordres i prohibicions emanades de l'Audiència i les autoritats inferiors, dirigides al nou perill que representen els desvagats (a la pràctica, els immigrants). El nombre creixent d'aquests ha sobrepassat les necessitats de mà d'obra del país i ara els francesos ja constitueixen una rèmora en l'economia catalana. Trobar treball ja costa més i més cada dia. Mentrestant, però, els immigrants continuen entrant a Catalunya sense l'oposició de les autoritats del país. Les conseqüències d'aquest estat de coses són incalculables i de seguida en parlarem.

Abans, però, donarem dues mostres de la repressió contra els francesos instal·lats a Catalunya, en què són acusats obertament de pertorbadors. La primera és de 1548, quan tot just comença el conflicte social que esclatarà en tota la seva dimensió a partir de 1570). Emanada d'un batlle, no sabem quin (probablement d'un batllia del Baix Llobregat), el seu text íntegre és el que segueix:

«Die xxvii maii MDXXXVIII

Item, mana lo dit honorable balle que no sia ningun home francès, gascó, beranès, focxench, lemosí o altrament stranger, qui gos ni presumesca portar ninguna manera d'armes, ço és: lanbses, rodelles, ballestes, archebussos, scopetes, spases, punyals dagues, ganivets, basó de dots bots, sinó tant solament un bastó en la mà sens ferro ningú.

Si, emperò, seran casats dits strangers y tindran casa per si en lo dit terme, dits strangers casats puguen aportar spases senyides y en la corretge y ben gornides.

Y si serà fet lo contrari, que les armes sien perdudes y los tals contrafaents sien cayguts en pena de xx sous o d'estar als tres dies a pa y aygue, y açò per quiscú y per quiscuna vegada que serà fet lo contrari.

Y guard-s i qui guardar-s i a, que amor ni gràcia no m'haurà».

L'altre manament discriminatori contra els francesos data de 1581. Forma part d'unes crides generals del procurador fiscal de la baronia de Castellví de Rosanes sobre l'estat de pregona alteració en què es troba la terra per culpa — diu— del gran nombre de desvagats que transiten amunt i avall cometent tota mena de malifetes. En la informació judicial oberta sobre el cas, els testimonis certifiquen la necessitat de perseguir els «*brivons y belitres*», com són qualificats. Diu un testimoni:

«Molts «brivons y belitres» van com vagabunds per les presents baronies llevant l'almoïna a qui la mereix, que estan sans i bons per a poder treballar. I també veig que alguns bergants i estrangers en la present vila [de Martorell], podent treballar i guanyar un ral, s'estimen més jugar, d'on se segueixen blasfèmies de Déu i finalment vénen a parar a robar».

Les crides —avancem-ho— són socialment injustes a més de discriminatòries. Arriben a ordenar treballar de l'ofici respectiu o bé a jornal, d'una manera regular, sota la pena mínima de tres anys de galera.

Diu, doncs, l'atemptatòria contra els grans sospitosos, els immigrants joves i solters:

«Primerament, ordena, proveheix y mana que nengun estranger de nació francesa qui no sia casat y populat en les presents baronies no gos portar manera alguna de arma dins ditas baronias, si no és ganivets, punyal o daga moderats y que no sían a modo de stoch, ni púgan portar bordons que y hage ferro ab pua, sots pena de ésser bandeiats per temps de sinch anys de dites baronies o de altres penes major o menors, corporals o pecuniàries, a arbitre de sa senyoria il·lustríssima eo de dit señor procurador general y segons la qualitat requerirà. E si seran casats en altres parts del present principat de Catalunya y seran trobats aportar en dites baronies armes algunes de les dalt prohibides, sino serà per trànsitum de un dia natural, incórreguen en les mateixes penes».

A l'Hospitalet les autoritats locals també clamen (1595) contra «*tantes tavernes com vuy en dia y ha se acull i acut gran gent desanfahenada y estrangera*».

Certament, aquest formigueig humà, amunt i avall sense parar, de joventut desesperançada, és brou de cultiu per a la delinqüència. Molts fadrins hi cauen, d'altres saben o poden resistir i sortir-se'n.

L'elevat nombre d'immigrants masculins desequilibra perillosament la *ratio* de masculinitat. A Sant Boi, d'on tenim xifres detallades, la *sex-ratio* és de 1,6 homes per cada dona i arriba a 1,7 l'any 1601. Entre 1588 i 1606 el nombre d'òbits d'adults masculins és de 326 i el de dones 204. Aquest desequilibri contribueix a alimentar la psicosi de la por entre l'element femení. Les violacions sovintegen, fins i tot enmig de camí, la caça de la dona esdevé d'una ferocitat extrema.

Això ja és delinquir. D'aquí a robar, un pas.

El bandolerisme

El bandolerisme creix arreu del país. Quan Castella crea el «pícaro» —ens ha deixat dit el mestre Pierre Vilar en un article memorable—, Catalunya produeix el bandoler. El bandoler és un producte de la societat catalana. «*La tierra los produce como hongos*», es lamentava el virrei el 1614. En aquest «producte» els francesos tenen un protagonisme especial. És molt possible que a la Catalunya Nord i a les terres gironines es tracti d'un bandolerisme senyorial amb un component popular. Però a l'àrea barcelonina en general i al Baix Llobregat en particular, que conec més, el bandolerisme té unes arrels i es nodreix de la saba del poble, com tracto en detall al llibre *Bàndols i bandolers al Baix Llobregat, 1580-1630*. Joves francesos no trobant feina o fins i tot treballant de dia, havent perdut en el joc de cartes tot el que tenien, s'agrupen en bandes de deu o dotze membres —no més— i de nit esperen els escassos vianants en la solitud de les costes de Garraf o les estretors del Congost de Martorell, que és camí ral. Roben, però generalment no maten. De vegades les víctimes els poden reconèixer i els denuncien, i en tal cas els lladres són penjats sense remissió, però amb turments, al peu del camí ral i a la mateixa vila de Sant Boi, per escarment públic. Altres vegades els lladres discuteixen i es maten entre si. Si no fos una frivolitat, diríem que són uns pobres diables, aprenents de bandoler, en una comarca que té la figura del pagès-bandoler (pagès de dia i bandoler de nit).

Els governs municipals

La integració es produirà quan els nou vinguts puguin accedir legalment a càrrecs públics de responsabilitat. Això no s'esdevindrà sense dificultats, però en general s'hi arribarà. Detallarem els casos que coneixem, del delta del Llobregat.

En primer lloc, el càrrec de capità del sacramental sometent per casos d'emergència. Al costat de naturals hi trobem immigrants a totes les localitats deltaïques, llevat de Sant Boi: Pere Cussana a l'Hospitalet (1645), Pere Soldat i Guillem Fages al Prat (1589-90), etc. Homes joves, decidits i valents com devien ser, llur condició d'estrangers no va ser mai obstacle per a l'accessió al càrrec. A Sant Boi, en canvi, no van arribar-hi mai. Aquest càrrec de sacramental, diríem, és l'excepció que confirma la regla. Evolucionat més tard cap al de batlle reial, els francesos hi desapareixen.

En l'esfera governativa cal recordar que Sant Boi i les localitats deltaïques de ponent (Viladecans, Sant Climent, Gavà i Castelldefels) eren pobles baronials. El baró, per tant, nomenava els batlles. En les altres localitats, que eren de reialenc, ho feia el veguer de Barcelona en nom del rei. Quant als jurats d'unes i altres, eren extrets a sorts o elegits a vots pel consell local. Aquest es componia de tots els caps de casa o, abans (segle XVI) i després, a partir de la recessió de la guerra dels Trenta Anys contra França, d'un nombre limitat de naturals, sempre que fossin terratinens.

És al segle XVI, amb la irrupció del fenomen immigratori, quan es donen les majors vacil·lacions en la composició dels governs municipals. Al 1582 el síndic de l'Hospitalet dubta de la licitud d'alguns membres del consell local perquè no són naturals de la parròquia, sinó francesos, i perquè no són propietaris, sinó llogaters. Els consells de Sarrià, Cornellà i Sant Boi —diu el rector de l'Hospitalet— els integren únicament els naturals pagesos.

La pressió demogràfica, combinada amb l'econòmica (una major participació en els afers comunals), fa que finalment —com hem dit— els consells siguin oberts a tots els caps de casa. Això significa l'oficialització de la immigració. Un immigrant arribat a la localitat amb la família és admès per parròquia al cap d'un any i un dia de veïnatge, i automàticament forma part del consell local. A l'Hospitalet, Sant Boi, Viladecans, aquestes assemblees populars i insòlita-ment democràtiques, on cada immigrant té el mateix vot que un fill de la població, omplen la primera meitat del segle XVII amb assistències multitudinàries. La guerra contra França no és obstacle a aquesta gent a prendre resolucions de tipus bèl·lic favorables al rei d'Espanya.

La recessió bandeja novament els francesos dels consells locals en aprovar el veguer les noves ordinacions. Serà el consell dels Quinze a l'Hospitalet, el consell dels Trenta a Sant Boi, etc. Però aquí també sorgeixen dubtes. I aquells antics immigrants, avui ja homes de certa edat, que han pogut accedir a la propietat per matrimoni o per l'esforç personal? Noves discussions a la segona meitat del segle XVII. Jaume Llevat, per exemple, és desinsaculat pels jurats de Cornellà (1664) per ser francès; però ell al·lega precedents i obté una sentència favorable. Al Prat hi ha una llarga controvèrsia sobre l'exclusivitat dels naturals en els càrrecs de jurat i de prohoms de la confraria del Roser. Més tard (1689), en unes noves ordinacions, el consell pratenc decideix que els francesos i els naturals dels altres regnes d'Espanya no puguin formar part del consell fins després de deu anys de residència continuada i sempre que siguin casats

amb dona catalana o vidus de catalana. Però (temps de guerra altra vegada amb França) el virrei modifica aquest punt en el sentit d'una exclusió absoluta de francesos.

Acabem aquesta ullada a la composició dels consells municipals fent referència al càrrec superior, el de batlle. Era nomenat, com hem dit, pel senyor jurisdiccional o pel veguer en nom del rei. Mai, que sapiguem, cap immigrant francès no va aconseguir una batllia. Així com el clergat el personal auxiliar era de fora, però cap no va arribar a rector, s'esdevenia en el món civil. Com si la consigna fos: «El titular, de casa».

Catalans i gavatxos

L'anècdota

Any 1682. Causa judicial contra Bernat Rema, treballador, francès, per haver donat una punyalada a Joan Artigues, també francès, el 15 de juliol a el Prat.

El dia 15, cap a les nou de la nit després d'haver sopar, discuteixen els dos mossos francesos per un barret que a l'hora del dinar Joan havia llevat del cap de Bernat. Aquest li diu que és un carnús. Intervenien l'amo i un altre mosso per pacificar els ànims. Aquest tercer mosso, català, diu a Joan que no obra bé, «*que si jo me l'hagués posat [el barret] per ser català tenies rahó de queixar-te, però essent vosaltres tos uns molt bé podias callar*». Contesta Joan que més estima un català que un gavatx. [...]

La categoria

La gran immigració de dos-cents anys de «gavatxos» s'acaba. Estem segurs que Catalunya no seria el que és sense l'aportació biològica d'«aquella» gent. «Aquella» gent d'ahir és la «nostra» gent d'avui. Si un dia en vida van ser o es van sentir catalans de segona, els seus fills ja ho van ser de primera amb tota justícia. Mà d'obra, però també sang nova.

Gràcies, «gavatx» amic, que un dia et vas enfilar a la carena mirant al nord, i al pit et va brollar la dolcíssima melodia:

*Rossinyol que vas a França,
rossinyol,
encomanà'm a la mare,
rossinyol,
d'un bell boscatge,
rossinyol
d'un vol.*

Gràcies!